



ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΤΑΛΟΓΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΛΟΓΗΤΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

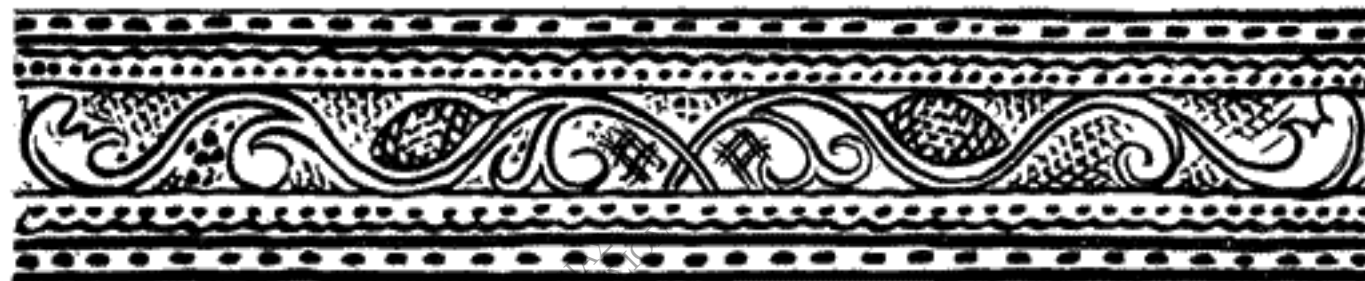
ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1952



Ε.Υ.Α. της Κ.Α.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008



ΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΕΩΣ

ΕΝΑΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΣΩΚΡΑΤΙΣΜΟΣ

[ΓΟΓΚΑΜΠΡΙΕΛ ΜΑΡΣΕΛ ΚΑΙ Η ΥΠΑΡΞΙΑΚΗ ΣΚΕΨΗ]

Α' ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για τον Γκαμπριέλ Μαρσέλ λοιπόν — όπως είδαμε ή σκέψη σε μια πρώτη έκδοσή της, είναι ή ύπαρξη που παίρνει είδηση του έαυτού της διά μέσου νοητών δυνάμεων που σημαδεύουν την πορεία της. Αυτά τα νοητά δέν έχουν νόημα παρά μέσα στην έμπειρία, διά της έμπειρίας και για την έμπειρία που την φωτίζουν στην τωρινότητά της, την ζέστα της και τό τρέμισμά της τό υπαρξιακό. "Αν άποσπαστούν άπ' αυτήν δέν έχουμε για τον Μαρσέλ παρά μία σκέψη που άρνείται τον έαυτόν της. "Η σκέψη δέν μπορεί νά βγει άπό την ύπαρξη, «μπορεί όμως νά κάνει άφάιρηση της ύπάρξεως εις ένα σημείο. "Έχει ή ύπαρξη μία κάποια διαδικασία που της δίνει ένα προνόμιο. Νά κάνει άφάιρηση του έαυτού της ως ύπάρξεως και τουτο για άύστηρά καθορισμένους σκοπούς»¹⁸.

"Αν αυτοί οι συγκεκριμένοι και καθορισμένοι σκοποί παραγνωρίζονται, αν ή σκέψη σκέπτεται τον έαυτό της, δέν άργεί νά φανεί ό μύθος για μία «καθαρή νόηση», μία νόηση χωρίς στίγματα υπαρξιακά.

* * *

Ό στοχασμός πρώτου βαθμού (Réflexion première). Ό μύθος αυτός της άντικειμενικής, της καθαρής νοήσεως, διαμορφώνεται μέσα στην άύθορμητη συνείδηση παίρνοντας τά εικονικά σχήματά του άπό τό 'Ο ρ ά ν (ν ο ί ρ) και άπό τό Έ χ ε ι ν (ανοίρ), δηλ. την άποψη και την άπόλαυση: Δέν ύπάρχει άποψη ένός άντικειμένου χωρίς την έννοια της άποσπάσεως άπό τό σώμα. "Όλοι φερόμαστε άκατανίκητα πρός την έκδοχή ότι α ί σ θ ά ν ε σ θ α ι είναι ένας τρόπος για νά επικοινωνούν δύο θέσεις, δύο ξεχωριστά σύνολα¹⁹.

«Όταν θεωρώ έναν οργανισμό άπ' έξω, άκόμη και τον δικό μου, είμαι ύποχρεωμένος νά τον άναπαραστήσω στον έαυτόν μου και την άναπαράσταση αυτή νά την ύψώσω σε σκέψη ως μία συσκευή που είναι σύγκαιρα πομπός, δέκτης και μεταβιβαστής. "Απ' αυτήν τή στιγμή θά μου είναι άδύνατο νά μη θεωρώ την ιδιότητα της αίσθήσεως με την όποία είναι προικισμένος ό οργανισμός αυτός ως την δύναμη του συλλαμβάνειν κάποιο πράγμα που του έρχεται, και τό θέαμα που προσφέρει ό οργανισμός αυτός σ' όποιον τον παρατηρεί φαίνεται ότι συμφωνεί με την έρμηνεία αυτή»²⁰. Έρμηνεία δέν προχωρεί σε λίγο και πάρα πέρα δημιουργώντας μία δεύτερη σχέση, έξωτερική κι' αυτή, ανάμεσα στο σ ώ μ α μ ο υ και τό έ γ ώ: "Όσο δηλ. βλέπω τον έαυτόν μου άπό την άποψη αυτού που συντηρεί επικοινωνίες με τό άντικείμενα, φυσικώτατο είναι νά μου φαίνεται τό σώμα μου ως παρεμβαλλόμενος μεταξύ τών άντικειμένων αυτών και το έ γ ώ, άκριβέστερα ως έργαλείο που χρησιμοποιοώ για νά στέλνω και για νά δέχομαι μηνύματα. "Έτσι κάθε αντίληψη σχηματίζει ένα ήμικόκλιο κλεισμένο μέσα σε τρία σημεία: Τό πράγμα (άντικείμενο), τό ίδωμένο σώμα, τό αισθανόμενο σώμα. "Από τό ένα στο άλλο κυκλοφορεί μία εικόνα

"Έως τώρα είδαμε την πρώτη κατεύθυνση, την πρώτη ροπή, της άύθορμητης συνειδήσεως — του άύθορμητου συνειδένος — αυτήν που άφορά τό 'Ο ρ ά ν (νοίρ) την άποψη, τώρα θά δούμε τή δεύτερη που άφορά τον Έ χ ε ι ν (ανοίρ), δηλ. τό «έπιθυμείν», τον πόθο: «Έπιθυμείν» σημαίνει «στερείθαι» άπό κάτι. Προέχει έξαιρετικά νά σημειωθεί, λέει ό Μαρσέλ, «ότι τέ έχειν ήδη ύπάρχει με τό βαθύτερο νόημα μέσα στην έπιθυμία. Έπιθυμείν είναι κατό

18. Βλ. ΟΓ. Marcel. Être et Avoir. σελ. 34-35.

19. G. Marcel. Journal Métaphysique σελ. 317.

20. G. Marcel. Du Réfus, à l'Invocation. σελ. 36-37.

κάποιο τρόπο έχειν μη έχοντας (avoir en l'absence) κι' έτσι εξηγείται το είδος του πόνου του στερουμένου»⁽²¹⁾. 'Εξ άλλου μεταξύ του «βλέπειν» και του «έχειν» πραγματώνεται μιά σύνδεση: «Έχειν και χωρητικότητα». Το έχειν αναφέρεται στο λαμβάνειν αλλά φαίνεται πως δεν υπάρχει δυνατή λήψη παρά εκείνου που είναι μέσα στο χώρο, αυτού που αφομοιούται με το διάστημα»⁽²²⁾. Λοιπόν, αυτή η χειρονομία του λαμβάνειν ενώνει το «δράν» και το «έχειν» μέσα στην έξωτερική και δυναμική σχέση του περιέχοντος και του περιεχομένου· το περιεχόμενο δεν είναι προσδιορισμό με όρους με καθαρούς όρους χώρου, διότι προϋποθέτει πάντοτε μιά ιδέα ενεργειακής δυναμικότητας — περιέχειν είναι περικλείειν αλλά περικλείειν είναι εμποδίζειν, είναι αντίστασθαι, είναι αντίθεσθαι σε κάτι που απλώνεται, ξεχύνεται διαφεύγει⁽²³⁾. Και ο Μαρσέλ συμπραίνει: «Το έχειν λοιπόν τοποθετείται όχι σε μιά κλίμακα καθαρής έσωτερικότητας αλλά σε μιά κλίμακα όπου η έξωτερικότητα και η έσωτερικότητα αλληλοσυμπλέκονται. Και εδώ, νομίζω, ότι αυτό που ενδιαφέρει είναι η ένταση μεταξύ της μιάς και της άλλης. 'Ας πάρουμε την απλούστερη περίπτωση: Τήν κατοχή ενός αντικειμένου οποιουδήποτε: π. χ. ενός σπιτιού ή ενός πίνακα. 'Επάνω σε κάποιο επίπεδο θα πούμε ότι το αντικείμενο αυτό είναι έξωτερικό σχετικά μ' εκείνον που το κατέχει, είναι ξεχωριστό σχετικά μ' εκείνον που το κατέχει· είναι ξεχωριστό απ' αυτόν μέσα στο χώρο και οι τύχες του είναι επίσης ξεχωριστές. 'Εν τούτοις αυτό δεν είναι παρά μιά άποψη επιφανειακή: Όσο περισσότερο ο τόνος είναι βαλμένος επάνω στο έχειν τόσο λιγώτερο ήταν νόμιμο να επιμείνουμε σ' αυτήν την έξωτερικότητα. Είναι απόλυτα βεβαιο ότι υπάρχει κάποιος δεσμός ανάμεσα του ποιος (qui) και του τι (quid) και ότι ο δεσμός αυτός δεν είναι μιά απλή έξωτερική σύνδεση»⁽²⁴⁾. 'Εάν με το δράν (voir) έχουμε σχέσεις έξωτερικότητας με το έχειν (avoir) έχουμε σχέσεις έσωτερικές. 'Εξ άλλου όπως το πράγμα και ο αντιλαμβανόμενος το πράγμα κατέχει ιδιότητες. 'Εχει μαλλιά ξανθά ή μαύρα, άλλ' έχει και μιά εύφωτα και μιά ευαισθησία λεπτή. 'Εξ άλλου έχει μιά δύναμη, τή δύναμη να αναπαράγει και να διατηρεί έσωτερικά μέσα στην συνείδηση τις ιδιότητες που το πράγμα του μεταβιβάζει με τη μορφή των εικόνων. 'Η αντίληψη λοιπόν εικονίζεται ως μιά σχέση πραγμάτων και χρησιμεύει να εικονίζει όλην την εμπειρία. 'Ο αισθητός κόσμος είναι πραγμα-

τικά το σύνολον των δεδομένων πραγμάτων υποτιθεμένων ως προϋπαρχόντων της αντίληψως και έξ ολοκλήρου καθορισμένων έξω απ' αυτήν. Με την έννοια αυτή ο κατ' αίσθησιν κόσμος είναι εκεί, απλωμένος, έτοιμος να παρθεί σε μιά κατοχή «δεν είναι δεδομένο παρά αυτό μέσα στο οποίο μπορεί κανείς ν' άντλήσει και υπάρχουν μάλιστα εδώ δυο έννοιες συμπληρωματικές»⁽²⁵⁾: Είναι όχι μόνο ότι είναι εκεί αλλά και ότι ήταν ή δ η εκεί και που θάναί πάντα εκεί. Το δεδομένο θα παρουσιάζεται πάντα σε μās ως κατάλογος άπογραφής»⁽²⁶⁾. 'Ο κόσμος λοιπόν είναι ένα αποθησαύρισμα ήδη συγκροτημένων εμπειριών από το οποίο δεν έχει κανείς παρά να πάρει. Σ' αυτήν την συλλογή δεδομένων γεγονότων που είναι ο κόσμος έρχονται να προστεθούν ως περιεχόμενα συνειδήσεως, έντυπώσεις, εικόνες, ή αισθήματα, προϊόντα γεγονότων. Σ' αυτήν την προοπτική το σύμπαν στο σύνολό του παρουσιάζεται ως ένα σύστημα δύο αποθησαυρισμένων ολοτήτων: Τά κατ' αίσθησιν πράγματα — οι συνειδήσεις. Αύτην άκριβώς την εμπειρία που έρμηνεύεται σύμφωνα με τις κατηγορίες του δράν (voir) και του έχειν (avoir) την ονομάζει ο Γκαμπριέλ Μαρσέλ στο χασμαό πρώτου βαθμού. Μέσα στον πρώτου βαθμού αυτόν στοχασμό ή εικονοπλαστική της αντίληψως μεταμορφώνει το υπαρξιακό άμεσο σε μιά πολλαπλότητα υπαρχόντων. Αύτη ή πρώτου βαθμού γνώση συγκροτείται σύμφωνα με τά σχήματα της κατ' αίσθησιν παραστάσεως, είναι δηλ. σχετική με το δράν και κατά συνέπειαν θεαματική και αντικειμενική, είναι σχετική με το έχειν και κατά συνέπειαν τεχνική και προσπορίζουσα. Αύτες οι κατηγορίες του δράν και του έχειν άπαρτίζουν, κατά τον Γκαμπριέλ Μαρσέλ, το καρτεσιανό Cogito. 'Αλλ' ή πραγματικότητα που ξεσκεπάζει το Cogito — λέει ο φιλόσοφος μας — χωρίς άλλωστε και να την θεμελιώνει αναλυτικά είναι μιάς ύφης τέλεια διαφορετικής από την ύπαρξη. Το Cogito μās μπάζει σ' ένα σύστημα βεβαιώσεων των οποίων έγγυεται το ισχυρόν, φυλάει το κατώφλι του έγκυρου και μόνο προϋποθέτοντες πως ταύτιζεται το πραγματικό με το έγκυρο μόρεσαν να μιλήσουν τόσο συχνά, χωρίς προσοχή, για την ύπαρξη του πραγματικού στην πράξη της νοήσεως»⁽²⁷⁾. Το αντικείμενο κάτω από την προοπτική αυτή του Cogito είναι έξ ολοκλήρου ανεξάρτητο τόσο από τά άλλα αντικείμενα όσο και από το υποκείμενο. Το νοούμε ως άδιάφορο στη διαδικασία με την οποία το νοούμε. Το αντικείμενο έκ «φύσεως» του

21. βλ. G. Marcel, *Être et Avoir*, σελ. 236.

22. βλ. έν. άν. σελ. 209.

23. βλ. G. Marcel, έν. άν. σελ. 231.

24. βλ. G. Marcel, έν. άν. σελ. 235.

25. βλ. G. Marcel, *Journal Métaphysique* σελ. 164.

26. βλ. G. Marcel, *Du Réfus à l'Invocation* σελ. 95.

27. βλ. G. Marcel, *Journal Métaphysique* σελ. 315.

δέν λογαριάζει τὸ ἐγώ, τὸ ἀποκλείει καὶ τὸ ἐγώ ἀντίστροφα ἀποκλείει τὸ ἀντικείμενο. Τὸ ἀντικείμενο ἀποσύρεται ἀπὸ τὸν κύκλο ὅπως κάποιος γιὰ τὸν ὁποῖο μιλοῦμε στὸ τρίτο πρόσωπο: «Τὸ ἀντικείμενο ἔχει γιὰ χαρακτηριστικό, νᾶναι ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο συνδιαλέγομαι μ' ἕνα πραγματικό ἢ ἰδεατὸ συνομιλητὴ, εἶναι σὰν τρίτη σχετικὰ μὲ κάποια συνομιλία πού ἔχω μὲ τὸν Χ καὶ πού ἀφορᾷ αὐτὸν (τὸν τρίτο). Μὲ τὴν ἔννοια αὐτὴ τὸ ἀντικείμενο παρεμβάλλεται ἀνάμεσα στὸ ἐγώ καὶ στὸν ἑαυτὸν μου⁽²⁹⁾. Κάτω ἀπὸ τὶς συνθήκες αὐτές, ὅσα περισσότερο νοῶ τὸ ἀντικείμενο ὡς ἀντικείμενο, τόσο λιγώτερο ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ παίρνω τὸν ἑαυτὸν μου ὡς ὁμοούσιο μ' αὐτό, μετὰ ἐκείνου καὶ ἐμοῦ οἱ σχέσεις δὲν μπορεῖ νᾶναι παρὰ ἐξωτερικές, σχέσεις *σ υ ν ο μ ι λ ι α ς* πού πραγματώνονται μὲ ἐκπομπὴ καὶ ἀποδοχὴ σημείων πού ἔρχονται ἀπὸ ἐκεῖνο πρὸς ἐμὲ διὰ μέσου τοῦ γλωσσικοῦ ὄργανου. Μὲ τὴν προοπτικὴ αὐτὴ τὸ ἀντικείμενο εἶναι ἐκεῖνο πού *κ α τ ἔ χ ε ι* κατηγορήματα, — καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ *ἔ χ ε ι ν* εἶναι ἡ περιοχὴ τοῦ κατηγορήματος — ἡ πηγὴ τῶν πληροφοριῶν ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες δὲν ἔχει κανεὶς παρὰ ν' ἀπλώσει τὸ χέρι καὶ νὰ πάρει ὅταν τίθεται ἕνα ζήτημα: «Ἡ σκέψη προσδίνει ἔτσι στὰ ἀντικείμενα σχετικὰ μὲ τὸ ἐγώ ἕνα εἶδος *ν η σ ι ω τ ι σ μ ο ὦ* (*insularité*).

Τὸ ἀντικείμενο κολυμπάει σ' αὐτόν, ὅπως κολυμπάει μέσα στὸ διάστημα κι' ἔτσι φαίνεται προσεγγισιμὸ ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές⁽³⁰⁾. Ἐννοεῖται προσεγγισιμὸ ἀπ' ἔξω. Ἐπόμενο εἶναι ἔτσι τὸ ὑποκείμενο πού θέλει νᾶρθεῖ σὲ ἐπικοινωνία μ' αὐτό (τὸ ἀντικείμενο) νὰ *τ ο π ο θ ε τ ε ῖ τ α ι ν ο ε ρ ᾶ* κάτω ἀπὸ τὴν εὐνοϊκώτερη γωνία γιὰ νὰ πάρει τὶς πληροφορίες πού μπορεῖ νὰ τοῦ δώσει τὸ ἀντικείμενο. Τὸ ὑποκείμενο ἐντοπίζει τὸν ἑαυτὸν του γιὰ νὰ δεῖ κατ' ἀρχὴν, νὰ συλλάβει ἔπειτα, τοὺς χαρακτηριστοὺς τοῦ ἀντικειμένου: «Φιλοσοφικὰ μιλώντας, ὅτι ἐνδιαφέρει, εἶναι ν' ἀναγνωρίσουμε ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς ἐπιβάλλει μιὰ κάποια τοποθέτηση τοῦ ἑαυτοῦ μου ἀπέναντι τῶν ἄλλων καὶ θάλεγα ἕνα εἶδος ριζικῆς ἀπουσίας ἢ τομῆς μετὰ τῶν δύο. Αὐτὴν τὴν ἀπουσία τὴν δημιουργοῦν ἐγὼ ὁ ἴδιος μὲ τὸ γεγονός ὅτι σταματῶ κι' ἐγὼ ἐπίσης, περιζώνω τὸν ἑαυτὸν μου, ὅτι χειρίζομαι τὸν ἑαυτὸν μου, σίγουρα χωρὶς νὰ πάρω εἶδηση, ὡς ἕνα πρᾶγμα φυλακισμένο μέσα σὲ περιγράμματα»⁽³¹⁾. «Ἐτσι λοιπὸν καταντᾷ ἀναπόφευκτα τὸ ὑποκείμενο νὰ θεωρεῖ, νὰ νοεῖ, τὸν ἑαυτὸν του ἀπέναντι τῶν διδομένων πληροφοριῶν ὡς μιὰ *μ ο ρ φ ῆ* πού μπορεῖ νὰ τὶς περιλάβει,

ὡς τὸ ἐρωτηματολόγιο πού πρέπει νὰ συμπληρωθεῖ, ὡς τὸ ρεπερτόριο τῶν ἰδεῶν Ἄνάμεσα τοῦ ἀντικειμένου πού ἔχει κατηγορήματα καὶ τοῦ ὑποκειμένου πού κάνει *σ υ λ λ ο γ ἔ ς* ἰδεῶν καὶ κρίσεων, ἡ ἀνταπόκριση εἶναι ἀπόλυτη. Καὶ ὁ Μαρσέλ προχωρεῖ: «Τὸ διανοητικὸ ἔχειν: Μερικὰ ὄντα εἶναι φτιαγμένα μὲ τέτοιο τρόπο ὅστε νὰ μποροῦν νὰ βάλλουν χέρι σ' ἕνα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτοῦ τοῦ ἔχειν (τοῦ διανοητικοῦ) ὅπως σ' αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ ἀντικείμενο ἢ σ' αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ χαρτί πού εἶναι ταξινομημένα. Ἐχουν φτιάξει τὸν ἑαυτὸν τους κατ' εἰκόνα τῶν ταξινομησιῶν πού ἔχουν ἐγκαταστήσει γύρω τους»⁽³²⁾. Ὑπάρχει, σκέπτεται ὁ Μαρσέλ, ἕνας αὐστηρὸς παραλληλισμὸς ἀνάμεσα στὴν κατοχὴ πραγμάτων καὶ στὴν κατοχὴ ἰδεῶν, ἀνάμεσα στὸ γεγονός ὅτι ἔχει τὸν χαρτοφύλακά του σχέδια στοῦ τάδε πού θὰ ἐπιδείξει στὸν ἐπισκέπτη του καὶ στὸ γεγονός ὅτι ἔχει ἰδέες ἢ γνώμες του, δοθείσης εὐκαιρίας, θὰ μπορέσει νὰ ἐκθέσῃ. Δυὸ συμπεράσματα βλέπει ὁ Μαρσέλ στὸ τέρμα τῆς φαινομενολογικῆς ἀναλύσεως τοῦ *ἔ χ ε ι ν*: Ὁλόκληρη ἡ διανοητικὴ γνώση νοεῖται ὡς σχέση ἀνάμεσα ἀντικειμένου — πραγματικότητας καὶ ἀντικειμένων — νοήσεως καὶ ὅτι τὸ νοῶν ὑποκείμενο δὲν εἶναι μὲ κανένα τρόπο ἕνα πραγματικὸ ὑποκείμενο. Ἡ γνώση ἀφομοιώνεται μ' ἕνα εἶδος διαχειρίσεως ἢ ἐπιχειρήσεως καὶ σὲ τελευταία ἀνάλυση ἡ γνώση συγκροτεῖται ὡς *π ρ ο β λ ῆ μ α τ ι κ ῆ*. Ἡ γνώση δηλ. τὸ σύνολο τῶν λύσεων, πραγματώνεται σ' ἕνα κόσμο πού ἀρκεῖ κανεὶς νὰ τὸν παρατηρήσῃ γιὰ νὰ γίνῃ κύριός του (νοητικά). Ἐν τούτοις τὸ θέαμα δὲν εἶναι συννεχές, ἀπὸ ἀνεπάρκεια τῶν ἐργαλείων μας ὑπάρχουν κενά. Αὐτὴ ἡ λύση τῆς συννεχίας γεννάει τὸ *π ρ ὀ β λ ῆ μ α* πού εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου μπροστὰ στὸν θεατὴ καὶ πού παρεμβάλλεται ἀνάμεσα τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ θεατῆ: «Δὲν ὑπάρχει πρόβλημα πού νὰ μὴν προϋποθέτῃ τὸ προσωρινὸ σπάσιμο μιᾶς κάποιας συνέχειας πού πρόκειται γιὰ τὸ πνεῦμα ν' ἀντικατασταθεῖ»⁽³³⁾ καὶ πού θ' ἀποκατασταθεῖ μὲ τὴ βοήθεια τῆς κατάλληλης τεχνικῆς. «Συσχετισμὸς τοῦ προβληματικοῦ καὶ τοῦ τεχνικοῦ. Κάθε γνήσιο πρόβλημα ὑπάγεται σὲ μιὰ τεχνικὴ καὶ κάθε τεχνικὴ συνίσταται στὴ λύση τῶν προβλημάτων ἐνὸς καθορισμένου τύπου»⁽³⁴⁾.

Στὰ φυσικὰ προβλήματα, σχετικὰ μὲ τὰ ὁ ρ α τ ᾶ ἀντικείμενα, προστίθεται στὰ μεταφυσικὰ προβλήματα σχετικὰ μὲ τὰ ἄ ὁ ρ α τ ᾶ ἀντικείμενα, στὴν τωρινὴ κατάσταση τῶν ὀργάνων μας. Οἱ λύσεις τῶν τελευταίων αὐτῶν παραμένουν λοιπὸν ὁ-

29. G. Marcel. *ἔν. ἀν.* σελ. 309.

30. βλ. G. Marcel. *Être et Avoir.* σελ. 245.

31. G. Marcel. *ἔν. ἀν.* σελ. 309.

32. G. Marcel. *ἔν. ἀν.* σελ. 147.

33. *ἔν. ἀν.* σελ. 149.

ποθετικές προσωρινά και σχετικά με έμάς γιατί στην πραγματικότητα βρίσκονται δοσμένες. Έξ' άλλου — και φτάνουμε στη δεύτερη συνέπεια των Μαρσελιανών αναλύσεων — τὸ ὑποκείμενο μιᾶς τέτοιας γνώσεως είναι τόσο λίγο ὑποκείμενο.

Είναι ἀπρόσωπο: Τὸ καταλαβαίνουμε γιατί είναι τὸ ἰδανικὸ ὑποκείμενο τῆς καθόλου γνώσεως: «Ὅταν δηλώνω ὅτι μιὰ διαπίστωση είναι ἐπαληθεύσιμη, τοποθετῶ μ' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴ δήλωση ἕνα σύνολο συνθηκῶν. Ἐν ἰσχύϊ, δηλ. ἀναγνωρισμένων ὡς ἀποδεκτῶν ἀπὸ κάθε ὑποκείμενο ἱκανὸ νὰ ἐκφέρῃ κρίσεις ἔγκυρες. Καταλήγω ἔτσι στὴν ἴδεια ἑνὸς ἀποπροσωποποιημένου ὑποκειμένου, πρᾶγμα πὸ μᾶς κάνει νὰ ποῦμε πὼς τὸ 'Α μπορεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ Β»³⁴).

Ἡ γνώση λοιπὸν καθόλου είναι στὸ «*εἶς*» (ση): «Τὸ «*εἶς*» είναι ὁ ἄνθρωπος τῆς τεχνικῆς ὅπως είναι καὶ τὸ θέμα τῆς ἐπιστημολογίας, ὅταν αὐτὴ θεωρεῖ τὴ γνώση ὡς τεχνικὴ, καὶ αὐτὴ είναι, πιστῶ, ἡ περίπτωση τοῦ Κάντ. Κάθε ἐπιστημολογία πὸ ἀξιώνει νὰ στηριχθῇ στὴν καθόλου σκέψη βαδίζει πρὸς τὴν ἀποθῆωση τῆς τεχνικῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ δρόμου (δημοκρατισμὸς τῆς γνώσης πὸ κατὰ βάθος τὴν καταστρέφει)»³⁵). Ἡ γνώση λοιπὸν καθόλου είναι τὸ «*εἶς*»... Αὐτὸς ὁ στοχασμὸς πὸ καταλήγει νὰ θεωρῆ τὸν ἑαυτὸ του ὡς ἀντικειμενικὴ γνώση, προσδιορίζεται ἀπὸ τὸν Γκαμπριέλ Μαρσέλ ὡς πρῶτου βαθμοῦ στοχασμὸς (*reflexion primaire*). Ἄλλ' ὁ στοχασμὸς δὲν ἐξαντλεῖται στὸ στάδιο αὐτὸ γιατί ἡ νοηθεῖσα σκέψη (*pensée pensée*) δὲν πρέπει νὰ συγγέεται μὲ τὴ νοοῦσα σκέψη (*pensée pensante*). Κι' ἔτσι ἐρχόμαστε σ' αὐτὸ πὸ ὁ Μαρσέλ ὀνομάζει στοχασμὸ δευτέρου βαθμοῦ.

Ὁ στοχασμὸς δευτέρου βαθμοῦ (*reflexion seconde*). «Ἄς ποῦμε σὲ γενικὲς γραμμές» — παρατηρεῖ ὁ φιλόσοφός μας, προσπαθώντας νὰ προσδιορίσει τὸ νόημα τοῦ δευτέρου βαθμοῦ — εἶναι οὐσιαστικὰ «ἀνακτητικός, εἶναι μιὰ ἐπανάκτηση» (36). Καὶ γιὰ νὰ κάνει πῶς ψηλαφητὸ τὸ νόημα μὲ τὸ ὁποῖο μᾶς μιλεῖ γιὰ τὸν στοχασμὸ δευτέρου βαθμοῦ προστρέχει στὸ παράδειγμα τοῦ σώματός μας στὴ σχέση τοῦ ἐγώ

(μοί) μὲ τὸ σῶμα του καὶ στὸ νόημα τῆς «κατοχῆς» ὅταν λέμε: «τὸ σῶμα μου». «Ἄς παρατηρήσουμε ἀμέσως — μᾶς λέει ὁ ὁ Μαρσέλ — «ὅτι πουθενά ἄλλοῦ δὲν παρουσιάζεται καθαρότερα ὁ ρόλος αὐτοῦ πὸ ἀποκάλεσα στοχασμὸ δευτέρου βαθμοῦ, δηλαδή στοχασμὸ ἀνακτητικό. Πραγματικά, ὁ στοχασμὸς πρώτου βαθμοῦ εἶναι, ἀντιθέτως, ὑποχρεωμένος νὰ σπάσει τὸν εὐθραυστο δεσμὸ πὸ ἀποτελεῖ ἐδῶ ἡ λέξη «δικό μου». Αὐτὸ τὸ σῶμα πὸ ἀποκαλῶ σῶμα μου δὲν εἶναι ἀληθινὰ παρά ἕνα σῶμα μέσα στὴν ἀπειρία τῶν ἄλλων σωμάτων. Δὲν περιβάλλεται ἐν σχέσει μ' αὐτὰ μὲ κανένα προνόμιο, Δὲν ἀρκεῖ νὰ ποῦμε ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀντικειμενικὰ ἀληθινὰ, εἶναι αὐτὸς ὁ ὅρος ὁποιασδήποτε ἀντικειμενικότητας, εἶναι τὸ θεμέλιο κάθε ἐπιστημονικῆς γνώσεως (ἐδῶ τῆς ἀνατομίας, τῆς φυσιολογίας καὶ ὄλων τῶν συνδεομένων μ' αὐτὲς γνώσεων). Ὁ στοχασμὸς πρώτου βαθμοῦ εἶναι λοιπὸν ὑποχρεωμένος ριζικὰ ν' ἀδιαφορεῖ γιὰ τὸ γεγονός ὅτι αὐτὸ τὸ σῶμα εἶναι δικό μου. Εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ὑπενθυμίζει ὅτι τὸ σῶμα αὐτὸ ἔχει ἀκριβῶς τὶς ἴδιες ἰδιότητες, ὅτι ὑπόκειται στὶς ἴδιες ἀνωμαλίες, ὅτι προορίζεται στὴν ἴδια καταστροφή μὲ ὁποιοδήποτε ἄλλο σῶμα. Μιλώντας ἀντικειμενικὰ εἶναι οὐσιαστικὰ ὄχι προνομιοῦχο... Ἐννοεῖται, ὅλα αὐτὰ κάθε ἄλλο παρά θὰ ἀμφισβητηθοῦν ἀπὸ τὸν στοχασμὸ δευτέρου βαθμοῦ. Μόνον πὸ αὐτὸς ἐδῶ ἐκδηλώνεται μὲ τὴν ἀρνηση νὰ θεωρήσει ὡς τελικὸ αὐτὸν τὸν διαμελισμὸ ἀνάμεσα στὸ σῶμα — αὐτὸ μεταχειριζόμενο ὡς ἕνα ὁποιοδήποτε σῶμα καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἐγώ (μοί) πὸ εἶμαι. Καὶ τοῦτο γιὰ τὴν ἀκριβῶς παίρνει τὸ στήριγμά του ἢ τὴν ἀφειτηρία του στὸ ὑπαρξιακὸ μὴ διακρίσιμο πὸ ζητήσαμε πάρα πάνω ὄχι βέβαια νὰ καθορίσουμε, γιατί εἶναι ἀληθινὰ πρότερο κάθε νοήσεως, ἀλλὰ νὰ δείξουμε. Ἐύκολα βλέπουμε πὼς ὁ δυῖσμός ψυχῆς καὶ σώματος, ἔτσι ὅπως παρουσιάστηκε στὸν Ντεκάρτ, προέρχεται ἀπὸ τὸν στοχασμὸ πρώτου βαθμοῦ. Ἐν τούτοις ὁ Ντεκάρτ σ' ἕνα χωρίο ἐξαιρετικὰ σκοτεινὸ, μίλησε καὶ γιὰ ἔνωση ψυχῆς καὶ σώματος ὡς μιᾶς τρίτης οὐσίας, Ἄλλ' ἐδῶ, πρόθεσή μου εἶναι, χωρὶς ν' ἀναφερθῶ σὲ τοῦτο ἢ σ' ἐκεῖνο τὸ γνωστὸ φιλοσοφικὸ δόγμα, ν' ἀσχοληθῶ ἄμεσα μ' αὐτὸ τὸ μὴ διαφανὲς δεδομένο πὸ ἀποτελεῖ τὸ σῶμα ὡς σῶμα δικό του πέρα ἀπὸ τὸν διαχωρισμὸ πὸ ἐπιχειρεῖ ὁ στοχασμὸς πρώτου βαθμοῦ.

Κ. Ι. ΔΕΔΟΠΟΥΛΟΣ

34. βλ. G. Marcel. *De Réfus à l'Invocation* σελ. 10.

35. βλ. G. Marcel. *Être et Avoir*. σελ. 182.

